

ТЕХНІКА ТА ТЕХНОЛОГІЯ МОНУМЕНТАЛЬНОГО РОЗПИСУ У СУЧАСНОМУ МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В даній статті проаналізовано класичні техніки монументального живопису, виявлено основні фактори, що впливають на техніку та технологію сучасного монументального розпису, систематизовано сучасні живописні матеріали, які використовуються для розпису стін, детально розглянуті їх плюси та мінуси. Це дає можливість художнику – монументалісту, дизайнеру та архітектору створити справжню «монументальну» роботу, яка збереже свої якості протягом довгого часу.

Ключові слова: монументальний живопис, техніка і технологія настінного розпису, сучасні живописні матеріали.

Монументальне мистецтво належить до найдавніших проявів людської творчості. Його багатогранна художня сутність розкривається від втілення провідних «монументальних» соціально-політичних, релігійних і філософських ідей в мистецтві до своєрідного акомпанементу до архітектури, який виражається у декоративно-прикладному оформленні екстер'єрів та інтер'єрів будівель. До монументального мистецтва належать два основних напрямки – монументальна скульптура та монументальний живопис. Поняття «монументальний живопис» об'єднує техніки, які розвивалися одночасно із мистецтвом зведення будівель. Фреска, мозаїка, вітражі, – ці види живопису прикрашали будівлі протягом декількох епох, і навіть сьогодні інтерес до цих технік як і раніше актуальний.

У формуванні гармонійного, естетично сформованого сучасного міського середовища важливу роль відіграє монументальний розпис, який сьогодні опинився у принципово нових умовах. Зводяться нові будівлі в яких планується простір під

---

⁶ © Єпіхіна Д.В.

живописне панно або мозаїку, художнього оформлення потребують також вже існуючі інтер'єри.

В даній статті ми розглянемо саме техніку та технологію сучасного настінного розпису в міському середовищі, як основного підвиду монументального живопису.

Митець, який розписує стіни повинен мати не тільки спеціальну художню, а і навіть технічну підготовку. Наприклад, треба володіти знаннями матеріалів, з яких збудовано стіни будівлі, вивчити їх властивості. Тому особливо актуальним в наш час є аналіз нових тенденцій у мистецтві розпису та мозаїки, поєднання сучасних матеріалів та технологій у монументальному живописі з новинками в сучасному будівництві. Важливим для художника монументаліста, дизайнера та архітектора є знання класичних технік, якими володіли давні майстри протягом віків, бо ніщо не може бути переконливішим за перевірку часом.

В цій статті зібрані та систематизовані основні техніки та технології сучасного монументального живопису. Детально описані можливості тих чи інших матеріалів, виявлено їх плюси та мінуси. Актуальність і новизна даної теми полягає в тому, що в даній статті використаний власний досвід та досвід колег-монументалістів та архітекторів за останні десятиліття.

Почнемо з найдавнішої техніки монументального живопису – фрески. Це дуже складна, але довговічна та неймовірно багата глибиною благородних відтінків, техніка. Класична фреска – виконується фарбами (на чистій або вапняній воді) по свіжій, сирій штукатурці, яка при висиханні утворює найтоншу прозору плівку карбонату кальцію, що закріплює фарби і робить фреску довговічною. Штукатурка для фрески складається з гашеного вапна та мінеральних наповнювачів. Фарби повинні бути із натуральних земляних пігментів, які не вступають в хімічні сполуки з вапном. Тому палітра класичної фрески була досить стримана. Робота виконується тільки по сирій штукатурці, тому така техніка дозволяє автору зробити невеликий об'єм розпису –

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.2 (14) 2015

декілька квадратних метрів в день. Важливу роль у фресці грають лесировки, але при великій кількості шарів колір слабшає і блідне.

Особливості роботи над фрескою потребують від автора неабияких вмій та здібностей, адже по перше художник бачить тільки фрагмент розпису і повинен уявляти картину в цілому, по друге фресковий живопис витримує тільки незначні виправлення, переробити його не можна: невдалі місця просто збиваються і процес розпису повторюється, по третє фарби при остаточному висиханні (7-10 днів) сильно світліють, що ускладнює роботу над фрескою.

В наш час технологія виконання справжньої фрески не дуже змінилась, вона залишається важкою у виконанні та потребує багато зусиль від автора, тому більшість монументальних розписів сьогодні виконуються по сухій штукатурці. Така робота має назву «фреска а секко» (від італійського а secco – по сухому).

Сьогодні у будівництві для штукатурки стін використовують нові матеріали та технології, також з'явилися нові фарби, які краще взаємодіють з сучасними основами, витримують перепад температур, не вицвітають. Сучасні технології дозволяють художнику монументалісту досягти тонких нюансів та різноманітних фактур у настінному живопису, не витрачаючи багато зусиль і, головне, забезпечити роботі довговічність. Більш детально зупинимось на цій техніці, детально проаналізуємо сучасні матеріали, виявимо плюси та мінуси кожного.

Міцність живопису, що покриває штукатурку будівлі, залежить і від стійкості в'язучих речовин її фарб по відношенню до будівельного матеріалу. Тому художник монументаліст повинен вивчати склад основних видів штукатурки та фарб, взаємодію їх в'язучих речовин.

Основою для настінного розпису є штукатурка, основним елементом якої є сполучна речовина. Розрізняють такі види штукатурки:

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.2 (14) 2015

- на вапняній основі – традиційний матеріал перевірений часом. Розчин готують шляхом змішування вапняного молока і річкового піску великої фракції. У готових сухих сумішах, представлених на ринку, присутні також синтетичні волокна.

- на акриловій основі відрізняються винятковою адгезією і еластичністю, стійкі до атмосферних впливів. Суміші цієї категорії незамінні при нанесенні на старі лакофарбові покриття;

- на полімерцементній основі – це негорючі «дихаючі» штукатурки, модифіковані додаванням полімерів, що підвищують механічні властивості штукатурного шару.

- на основі силіконових смол, мають підвищену стійкість до механічних і агресивних атмосферних впливів, не схильні до гниття.

Монументально декоративний живопис можна розділити на дві категорії: живопис, який закриває і не закриває пори стін будівлі. До першої категорії належать: олійний живопис, олійно-восковий, живопис зі смолами, щільна темпера. Друга категорія включає: клейовий живопис і темперу, що не має великої щільності, силікатний і фресковий живопис.

Розглянемо фарби, які можна використовувати для настінного живопису.

Олійні фарби найменш придатні для монументально-декоративного розпису. Стіни перестають дихати, склад фарб розкладається лугами, що містяться в штукатурних розчинах, самі олійні фарби темніють і жовтіють в мало освітлених місцях, олійний живопис відблискує і заважає сприймати картину в цілому. Деякою альтернативою можуть виступати олійно – воскові фарби. Розпис олійними фарбами не пропускає вологу, тому може розтріскуватися та відшаровуватися від основи. Наприклад олійними фарбами виконано сучасний розпис в Успенському храмі Києво-Печерської Лаври.

Проміжне положення між клейовими і олійними фарбами за своїми властивостями та складом займає темпера.

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.2 (14) 2015

Темперні фарби одні з найдавніших. Висохла фарба водостійка і може використовуватися у монументальному живописі. Сьогодні промисловим способом виготовляються три види темпер: казеїново-масляна (сполучник – водний розчин казеїну з добавками), ПВА (сполучник – емульсія синтетичної полівінілацетатної смоли) і акрилова (сполучник – водна дисперсія на основі поліакрилатів).

Вважається, що для досягнення хорошого живописного результату, художник-монументаліст повинен самостійно готувати темперні фарби і працювати з ними, поки сполучна речовина ще свіжа. Міцність темперного живопису на стінах цілком залежить від якості підготовки стін. Темпера наноситься на звичайну вапняну штукатурку і надає стінам матовість, через що зовні може походити на фреску. Але при всіх позитивних якостях, темпера зарекомендувала себе як матеріал недовговічний, здатний до розтріскування. До того ж процес виготовлення фарб власноруч потребує великих зусиль, пігменти при висиханні міняють свій колір, що ускладнює роботу. Тому сьогодні темперу майже не використовують для настінного живопису. Прикладом темперного живопису є розпис храму Олександра Невського в місті Макіївка Донецької області, автор Волобуєва Н.Є.

Акрилові фарби. На сьогоднішній день акрилові фарби зарекомендували себе, як найкращий матеріал для виконання настінних розписів. Акриловий живопис – відносно молодий напрямок монументально-декоративного живопису, адже акрил (вододисперсні фарби на основі поліакрилатів) з'явилися на початку ХХ ст. Акрил не дарма став самим популярним матеріалом, бо має цілу низку переваг: акрилові фарби мають високу еластичність плівки і тому не розтріскуються, розчиняються водою, але при висиханні стають нечутливими до вологи. Ця якість дозволяє використовувати акрил в розписах, наприклад, лікарень чи дитячих закладів, де розписи повинні витримувати часте вологе прибирання. Гарно зарекомендував себе

цей матеріал також при розписі великих поверхонь громадських будівель чи храмів, та камерних інтер'єрних панно. Також акрил стійкий до ультрафіолету – не вигорає на сонці. Переваги акрилових фарб полягають також в можливості обирати різні техніки (акварельні лесировки чи пастозні мазки, як в олійному живописі) та в багатому виборі кольорів, які при висиханні майже не змінюють тон. Акрил легко наноситься, не має запаху, швидко висихає, не потребує особливого догляду і може накладатися практично на будь-яку знежирену поверхню. Завдяки цим якостям акрилові фарби дозволяють митцю зробити монументальні розписи різної складності, з легкістю передати фактуру і кольорову гамму розпису, створивши довговічну і якісну роботу. З недоліків роботи з акрилом можна лише назвати занадто яскраві, «неприродні» кольори фарб та неможливість перевірити якість розпису часом. Акрилом виконаний розпис в холі кардіохірургічного центру в ОХМАТДИТі м.Києва, автором Єпіхіною Д.В.

Ще один з новітніх матеріалів з досить непоганими якостями – це *сілікатні фарби*, сполучною речовиною яких є розчинне скло. До таких фарб належить система мінеральних фарб типу «Кейм». Ця система була розроблена в 1878 році Адольфом Кейменом, який прийшов до висновку, що фарби для стін можуть бути світлостійкими та міцними лише в разі їх повної хімічної сумісності з характеристиками стіни. Основним елементом, який утворює штукатурний розчин є кремнезем (сілікат), тому фарби виробляються із чистих мінеральних пігментів, дрібно перетертих в дистильованій воді, які наносилися на штукатурку з високим змістом кремнію. Потім шар пігментів закріплюється за допомогою водного розчину силікату калію. В результаті випаровування води шар фарби твердне і утворює єдине ціле з основою, при цьому зберігається пориста структура штукатурки, що забезпечує подальше випаровування води. Акрилові та силіконові фарби не дають стіні можливості «дихати» і утримують

вологу в товщі фасаду, що швидко призводить до появи бульбашок у шарі фарби, і як результат – до тріщин. Тому чим краще показник водопроникності, тим краще стіна дихає і тим швидше вона висихає. Також фарби «Кейм» абсолютно стійки до ультрафіолету та забруднення кислотними дощами, вони не горять та стійкі до мікроорганізмів (цвілі, лишайників, грибка).

Ця техніка має багато переваг, таких як довговічність. Кеймом можна розписувати стіни, як в середині приміщення так і назовні – фарба витримує вологість та перепад температур. Але попри всі переваги ця фарба не досить розповсюджена в Україні, палітра кольорів маленька, що обмежує можливості художника. Основний постачальник кейму це Німеччина, тому фарби, основи та розчинники цієї системи фарб треба замовляти за кордоном, що є дорогим задоволенням на сьогоднішній час. Кеймом виконані розписи багатьох церков в м. Києві. Наприклад інтер'єр церкви св. Артемія в селі Гатне, Київської області.

Висновки: Розписуючи сьогодні інтер'єри будівель художник-монументаліст, дизайнер та архітектор повинні ретельно знати техніку монументального живопису, сучасні матеріали та технології, їх переваги та недоліки, вміти правильно обирати будівельну основу під живопис та спиратися на знання предків, які лягли в основу сучасного монументального мистецтва, щоб створювати якісні та довговічні монументальні роботи, які органічно вписуються у міське середовище.

Використана література

1. Базазьянц С.Б. Художник, пространство, среда. Монументальное искусство и его роль в формировании духовно-материального окружения человека. Художник и город / С.Б. Базазьянц – М.: Советский Художник, 1983, – 240 с.
2. Валериус С.С. Монументальная живопись. Современные проблемы / С.С. Валериус – М. : Искусство, 1979, – 87 с.
3. Данилова И.Е. Итальянская монументальная живопись. Раннее Возрождение / И.Е. Данилова – М.: Искусство, 1970, 300 с.

4. Киплик Д.И. Техника живописи. Часть V. Монументальная живопись / Киплик Д.И. – Л.–М.: Государственное издательство, 1939, –172 с.

5. Смирнова И. А. Монументальная живопись итальянского Возрождения / Смирнова И.А. – М.: Изобразительное искусство, 198, – 512 с.

Аннотация

В данной статье проанализированы классические техники монументальной живописи, выявлены основные факторы, влияющие на технику и технологию современных монументальных росписей, систематизированы современные живописные материалы, которые используются для росписи стен, подробно рассмотрены их плюсы и минусы. Это дает возможность художнику - монументалисту, дизайнеру и архитектору создать настоящую «монументальную» работу, которая сохранит свои качества в течение долгого времени.

Ключевые слова: монументальная живопись, техника и технология настенной росписи, современные живописные материалы.

Abstract

This article analyzes the classical art of monumental painting, the main factors affecting the techniques and technology of modern monumental paintings, modern paintings systematized materials that are used for painting walls, discussed in detail the pros and cons. This allows the artist - muralist, designers and architects to create this "monumental" work that will retain its quality for a long time.

Key words: Painting, technique and technology of mural painting, modern painting materials.

Стаття надійшла до редакції у травні 2015 року.